



Original Research

# Investigating The Formation Of Fake News And Examining Modern Forms Of Fake News

Hadi Abangah azgomi <sup>1\*</sup>

1 PhD in Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Department of Theology, Jurisprudence and Fundamentals of Law, Faculty of Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Article ID: ahrar-45868

**Received:**

May 24, 2023

**Accepted:**

August 17, 2023

**Available online:**

September 22, 2023

**Keywords:**

News Reporting , Mohammad Amin Ester Abadi , Denial of Ijtihad , Beliefs and Thoughts , Modern News Reporting.

**Main Subjects:**

Islamic jurisprudence

**Abstract**

"News reporters are a special group in the jurisprudence and hadith of Shia Islam, whose way of thinking has cast a shadow over the people and seminaries for years. The founder of this sect was Mohammad Amin Esterabadi, who, by residing in Medina and writing the book "Fawaed al-Madaniyah," spread his beliefs in Iraq and Iran. He considered deduction and ijtihad to be "innovation" and rejected them, believing that only the apparent meaning of hadith should be adhered to and that only the infallible Imams (AS) could interpret the Quran and hadith, which is beyond the capacity of ordinary people. He also disregarded reason and consensus. His opinions were similar to Sunni Ahl al-Hadith to some extent, although he differed from them in terms of belief. The thought of Esterabadi news reporting led to more attention being paid to hadith books, but it resulted in harmful effects such as regression, sectarianism, and superficiality, which hindered rational thinking. Of course, the thought of Esterabadi news reporting was limited and restricted by the efforts of scholars, but its effects can still be seen to some extent: the emergence of modern news reporting in today's world from Egypt to Iraq, Syria, Saudi Arabia, Afghanistan, etc., and cultural news reporting among elites and people are examples of this category.

\*Corresponding Author: Hadi Abangah Azgomi

**Address:** PhD in Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Department of Theology, Jurisprudence and Fundamentals of Law, Faculty of Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

**Email:** [yasobuhvaghodus12@yahoo.com](mailto:yasobuhvaghodus12@yahoo.com)



## Extended Abstract

### 1. Introduction

News reporters is a special basis in Shia jurisprudence and hadith, which was formed and expanded around the years 1640 to 1756 AH. Those who followed this basis were called Akhbarion. Instead of investigating and deriving rulings, ijthihad and taql, they were only satisfied with the appearances of verses and hadiths and warned people against examining verses and hadiths. The leader of the Akhbarion series is "Mohammed Amin Estrabadi" (died 1623 AH), who started this movement by writing the book "Fouad al-Madaniyyah". In later periods, this movement, by taking advantage of the suitable atmosphere created during the Safavid era, as well as the aggressive thinking of the early generation, was able to manifest itself in seminaries and influenced Shia ijthihad thought for a while. In this article, an attempt has been made to understand the role of Mohammad Amin Estrabadi in the creation and formation of journalism, as well as their beliefs and how they spread in Shiite books and among the people, and how the fundamentalists confronted the way of thinking of the founder and his supporters, and finally the currents and emerging news stories should be examined.

### 2. Theoretical Framework

First of all, it should be mentioned that the trend of " News reporters " was also discussed during the time of the Imams of Athar (AS), and some of their companions were Akhbaris, and the Shia Imams (AS) were very opposed to this way of thinking, because the innocents (AS) were committed to ijthihad and connection, They believed in the Qur'an and, scrutinizing, deciphering, explaining and interpreting divine and Qur'anic rulings, until Imam Ali (a.s.) said: "This Qur'an is a silent book, and I will explain it." So cling to the Book of God's Spokesman." But the formation of a special concept and being addressed by this name goes back to the beginning of the 11th century of Hijri, which was formed by the actions of an individual named Mohammad Amin Estrabadi, who was a student of "Mirza Mohammad Estrabadi". The appearance of this thought was from the land of Estrabad, but this region itself was very limited in the presence of Akhbari, and on the contrary, it should be said that despite the formation of this thought in Estrabad, in this region great men such as "Hakim Mirdamad" and "Mirfendersky" appeared who were intellectual scholars. They were. Sheikh Muhammad Amin was first in the group of mujtahids and he followed them, and he had permission to do ijthihad from Sheikh Hassan bin Shahid Secondi, but he turned his back on ijthihad and turned away from it at once, and by writing the book "fu of Madinah" in the city of Madinah in Rabi' Al-Awwal year 1621 AH and sending it to Iraq and Iran caused the Islamic scholars of Najaf and Iran to become Akhbarists, and in this way he officially founded the school of Akhbarists and considered himself the successor of "Sheikh Kilini" and "Sheikh Sadouq" and their father.

### 3. Methodology

By using library sources, information has been collected from jurisprudential and legal sources, books, and theories.

### 4. Results & Discussion

First of all, it should be mentioned that the trend of " News reporters " was also discussed during the time of the Imams of Athar (AS), and some of their companions were Akhbaris, and the Shia Imams (AS) were very opposed to this way of thinking, because the innocents (AS) were committed to ijthihad and



connection. They believed in the Qur'an and "Atrat", scrutinizing, deciphering, explaining and interpreting divine and Qur'anic rulings, until Imam Ali (a.s.) said: "This Qur'an is a silent book, and I will explain it." So cling to the Book of God's Spokesman." But the formation of a special concept and being addressed by this name goes back to the beginning of the 11th century of Hijri, which was formed by the actions of an individual named Mohammad Amin Estrabadi, who was a student of "Mirza Mohammad Estrabadi". The appearance of this thought was from the land of Estrabad, but this region itself was very limited in the presence of Akhbari, and on the contrary, it should be said that despite the formation of this thought in Estrabad, in this region great men such as "Hakim Mirdamad" and "Mirfendersky" appeared who were intellectual scholars. They were. Sheikh Muhammad Amin was first in the group of mujtahids and he followed them, and he had permission to do ijtiḥad from Sheikh Hassan bin Shahid Secondi, but he turned his back on ijtiḥad and turned away from it at once, and by writing the book "Benefits of Madinah" in the city of Madinah in Rabi' Al-Awwal year 1621 AH and sending it to Iraq and Iran caused the Islamic scholars of Najaf and Iran to become Akhbarists, and in this way he officially founded the school of Akhbarists and considered himself the successor of "Sheikh Kilini" and "Sheikh Sadouq" and their father.

## 5. Conclusions & Suggestions

According to the collected and mentioned materials, it can be concluded that with stratification and superficiality and backwardness towards the religion and the book of God and the way of the innocents, it is not possible to use the sources of Arbaah, authentic Islamic culture, and the required issues and guidelines. He extracted the human being, but there is definitely a need for ijtiḥad and inference and correct understanding of religion, and apart from the innocents, there are also scholars who can decode the news, hadiths, hadiths, and the Quran, and this is possible with the presence of reason and ijtiḥad. and reporting is not the solution, because reporting is only reciting the appearances of hadiths, not getting to the bottom of them. At the same time, another important point is that with the formation of new news channels, a new type of superficiality has entered today's world, which has plagued Islam and its people and has left very harmful effects, which requires more efforts of scholars and people to fight. Hoping for a correct understanding of religion and revival of pure Islamic and cultural thinking



## واکاوی چگونگی شکل گیری اخباری گری و بررسی اخباری گری های نوین

هادی ابان گاه ازگمی<sup>\*۱</sup>

۱ دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، گروه الهیات و فقه و مبانی حقوق، دانشکده حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

کد مقاله: ahrar-45868	
<p><b>چکیده</b></p> <p>اخباریون، گروهی خاص در فقه و حدیث شیعه هستند که طرز فکر آنها مدت ها بر اندیشه مردم و حوزه های علمیه سایه افکند. موسس این فرقه، محمد امین استرآبادی بود که با سکونت در «مدینه» و نگارش کتاب «فوائدالمدنیّه» عقاید خود را در عراق و ایران گسترش داد. وی استنباط و اجتهاد را «بدعت» دانسته و مردود می شمرد و معتقد بود که تنها باید به ظواهر حدیث اکتفا کرد و قرآن و احادیث را تنها ائمه اطهار (ع) می توانند رمزگشایی کنند و این کار از عهده مردم عادی بر نمی آید. وی عقل و اجماع را نیز کنار نهاد. نظرات وی تا اندازه ای به سنی های اهل حدیث شباهت داشت هرچند که از لحاظ اعتقادی با آنها متفاوت بود. تفکر اخباری گری شیخ محمد امین سبب توجه بیشتر به کتب حدیث شد اما آثار زیانباری چون واپس گرایی، قشری نگری، ظاهربینی را در پی داشت و جلوی تعقل و تفکر را گرفت. البته تفکر اخباری گری، با تلاش علماء به گوشه ای خزید و محدود شد اما هنوز آثار آن کم و بیش دیده می شود: شکل گیری اخباری گری های نوین در جهان امروز از مصر تا عراق و سوریه و عربستان و افغانستان و .... و اخباری گری های فرهنگی میان نخبگان و مردم نمونه هایی از این دسته است.</p>	<p>تاریخ دریافت: ۳ خرداد ۱۴۰۲</p> <p>تاریخ پذیرش: ۲۶ مرداد ۱۴۰۲</p> <p>تاریخ انتشار: ۳۱ شهریور ۱۴۰۲</p> <p>کلیدواژه ها: اخباری گری، محمد امین استرآبادی، نفی اجتهاد، اعتقادات و تفکرات، اخباری گری های نوین.</p> <p>محورهای موضوعی: فقه و حقوق اسلامی</p>

\*نویسنده مسئول: هادی ابان گاه ازگمی

آدرس: دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، گروه الهیات و فقه و مبانی حقوق، دانشکده حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

ایمیل: [yasobuhyaghodus12@yahoo.com](mailto:yasobuhyaghodus12@yahoo.com)



## ۱- مقدمه

اخباری گری مبنایی خاص در فقه و حدیث شیعه است که در حدود سال های ۱۰۵۰ تا ۱۱۷۰ هـ ق شکل گرفته و گسترش یافت. کسانی که پیرو این مبنا شدند اخباریون نام گرفتند. آنها به جای بررسی و استنباط احکام و اجتهاد و تعقل، تنها به ظواهر آیات و احادیث اکتفا می کردند و مردم را از بررسی آیات و روایات برحذر می داشتند. سرسلسله اخباریون "محمد امین استرآبادی" (متوفی ۱۰۳۳ هـ ق) است که با نگارش کتاب «فوائد المدنیّه» این حرکت را آغاز کرد. این حرکت در دوره های بعد با بهره گیری از فضای مناسبی که در عهد «صفویه» ایجاد شد و نیز تفکر تهاجمی نسل اولیه، توانست در حوزه های علمیه نیز جلوه گیری کند و تفکر اجتهادی شیعه را مدت زمانی تحت تاثیر خود قرار دهد. در این مقاله کوشیده شده است تا نقش محمد امین استرآبادی، در ایجاد و شکل گیری اخباری گری و نیز اعتقادات آنها و چگونگی گسترش در کتب شیعی و در میان مردم و نحوه تقابل علمای اصولی با طرز تفکر مؤسس و حامیان وی و سرآخر جریان ها و اخباری گری های نوظهور، مورد بررسی قرار گیرد.

## ۲- علت نامگذاری

عده بسیاری از علما و در رأس آنها علامه حلی، اخبار و احادیث را به ۴ دسته تقسیم کرده اند:

- ۱- خبر صحیح      ۲- خبر حسن      ۳- خبر موثق      ۴- خبر ضعیف

اما در مقابل این علماء، عده ای دیگر از صاحب نظران به تاسی از تفکرات موسس این گروه یعنی محمد امین استرآبادی این تقسیم بندی را مردود دانسته و همه اخبار را با شرایطی در سلسله نقل و سلسله رجال نقل کننده صحیح می شمردند. از آن جایی که این گروه فقط به کتاب و خبر و ظاهر آن اکتفا و بسنده می کردند و عقل و اجماع را کنار می زدند، به اخباریه یا اخباریون مشهور شدند و طرز تفکر و منش فکری و بحثی آنان اخباری گری نام گرفت. آنان فراگیری علم اصول فقه را لازم ندانسته و معتقد بودند چنین عملی صحیح نیست. اخباریون افکار خود را به فقهای پیشین تا زمان شیخ صدوق منسوب می دارند.

## ۳- پیدایش اخباری گری و نقش شیخ محمد امین استرآبادی به عنوان مؤسس

ابتدا باید یادآور شد که جریان «اخباری گری» در زمان ائمه اطهار (ع) نیز مطرح بوده و برخی از اصحاب ایشان اخباری بوده اند و امامان شیعه (ع) با این طرز فکر بسیار مخالف بودند زیرا معصومین (ع) به اجتهاد و پیوند قرآن و عترت و موشکافی و رمزگشایی و تبیین و تفسیر احکام الهی و قرآنی بسیار معتقد بودند تا جایی که امام علی (ع) می فرمایند: «این قرآن، کتاب خاموش است و من آن را تبیین می کنم. پس به کتاب ناطق خدا تمسک جوید.»

اما شکل گیری به مفهوم خاص و خطاب یافتن به این نام به ابتدای قرن یازدهم هجری باز می گردد که با اقدامات فردی به نام محمد امین استرآبادی که شاگرد «میرزا محمد استرآبادی» شکل گرفت. ظهور این تفکر از سرزمین استرآباد بود، اما خود این منطقه از حضور اخباری گری بسیار محدود بود و بالعکس باید گفت با وجود شکل گیری این تفکر در استرآباد، در این خطه بزرگانی چون «حکیم میرداماد» و «میرفندرسکی» ظهور کردند که علمای عقلی بودند. شیخ محمد امین نخست در گروه مجتهدان بود و از آنها پیروی می کرد و از شیخ حسن بن شهید ثانی اجازه اجتهاد داشت اما به اجتهاد پشت کرد و به یکباره از آن روی برتافت و با نگارش کتاب «فوائد المدنیّه» در شهر مدینه در ربیع الاول سال ۱۰۳۱ هـ ق و ارسال آن به عراق و ایران سبب اخباری شدن علمای اصولی نجف و ایران شد و بدین صورت مکتب اخباری گری را رسماً بنیان نهاد و خود را دنباله رو «شیخ کلینی» و «شیخ صدوق» و پدر ایشان دانست.

## ۴- نظریات مختلف درباره شکل گیری اخباری گری

در اینجا دو نظریه مشهور در باب پیدایش اخباری گری توسط محمدامین اشاره می شود:  
نظریه اول: بعضی معتقدند جریان اخباری گری از فلسفه «حس گرای» اروپا در ذهن موسس آن شکل گرفته اما از آن جا که فلسفه «حس گرای» ۸۰ سال بعد از شیخ محمد امین به اوج خود می رسد تا اندازه ای زیادی این نظریه مردود است.



نظریه دوم: اندیشه «استرآبادی» تحت تاثیر تفکر اهل حدیث سنی‌ها شکل گرفته زیرا شهر مدینه تحت تاثیر افکار اهل حدیث بود و حتی تا به امروز نیز ادامه دارد. بنابراین حضور وی در این شهر که در واقع تحقیقاتش از آنجا شروع شد و در مکه پایان یافت، باعث شد که این احتمال به ذهن خطور پیدا کند که این تفکر نقش گرفته در ذهن وی، از تفکر اهل حدیث بود. ممکن است تا اندازه‌ای این نظریه درست باشد زیرا شباهت‌هایی بین اهل حدیث و اخباریون وجود دارد اما این احتمال و نظریه چندان هم قابل اثبات نیست زیرا مرحوم استرآبادی شدیداً تفکر ضد سنی داشته و خود را پیرو مکتب اهل بیت (ع) می‌دانسته است. نتیجه اینکه: با این نظریات، به نظر می‌رسد اخباری‌گری واقعا نشأت گرفته از تفکر و تلاش خود استرآبادی است زیرا وی در آن دوره مورد بی‌مهری و طرد «صاحب مدارک و معالم» قرار گرفته بود و بدین ترتیب جرقه‌ای در ذهن و وجود او زده شد.

## ۵- مشاهیر اخباری

از مشاهیر اخباری می‌توان به «محمد باقر مجلسی»، «شیخ حرّ عاملی»، «شیخ یوسف بحرانی» و «فیض کاشانی» نام برد. البته اخباری‌گری بین این شیوخ شدت و ضعف داشته است و برخی مذاقی بین اصولی و اخباری داشته اند. همچنین «یوسف بحرانی» از اعتدالیون بوده و به تدوین مباحث اصولی پرداخته که بر اساس آیات و روایات بنیان نهاده شده است.

## ۶- تاثیر مثبت حرکت شیخ محمد امین استرآبادی

از آثار سودمند حرکت «مرحوم استرآبادی» و پیروانش این بود که حدیث را که با دیدگاه افراطی رو به مهجوری قدم می‌گذاشت به صحنه حوزه های علمیه وارد کردند. مثلاً کتاب اصول کافی که تا قبل از این دوره، مورد بی‌مهری قرار گرفته و حداکثر نسخه ای که از آن نوشته شده بود حدود ۴۰ شرح و حاشیه بر آن نوشته شد و بسیاری از کتاب های دیگر مانند «من لایحضره الفقیه» و «نهج البلاغه» و «صحیفه سجاده» نیز مورد توجه قرار گرفت و «بحارالانوار» نوشته شد و «وافی» و «وسایل» تدوین شد و تفاسیر متعدد روایی نگارش گردید.

## ۷- علل گسترش تفکر شیخ محمد امین استرآبادی

۱- عقل‌گرایی افراطی: چنانکه بعضی علمای عقلی و فلسفی مانند شیخ صدرا و میرداماد، اخباریون را دارای عقول ناقصه و آراء سخیفه می‌دانستند. در فضایی که نوعی توجه افراطی به مقام عقل و توهین به کسانی که پایبندی به متن دارند صورت می‌گیرد (به خصوص از قرن ۸ تا ۱۰ هـ.ق)، به طور طبیعی زمینه مناسبی برای گسترش افکار مختلف فراهم می‌آید زیرا «هر افراطی، تفریطی به دنبال خواهد داشت.»  
۲- افزایش و توجه دوباره به حدیث پس از رونق مکتب حله که فضای ذهنی را نسبتاً آماده کرده بود. تراوش‌های ذهنی و اعتقادات شیخ محمد امین استرآبادی:

شیخ محمد امین، معتقد بود آنچه که انسان به آن احتیاج دارد از احکام و معارف بیان شده و اگر چیزی در اختیار آدمی قرار نگرفته پس نیازی به آن نداشته است. وی در مورد ادله اربعه معتقد بود که قرآن قابل استناد نیست مگر از طریق صحیح و درست آن که همان طریق روایات اهل بیت (ع) است. از نظر وی آیات قرآن برای مردم قابل فهم نیست و فقط برای ائمه الهدی (ع) قابل فهم است. درباره حدیث معتقد بود تمامی امور نظری و عملی که انسان بدان محتاج است در میراث حدیثی اهل بیت (ع) موجود است. درباره عقل می‌گفت، عقل در احکام فقهی توان درک و فهم مصلحت را ندارد پس نمی‌تواند در احکام شرعی هیچگونه اظهار نظری کند و مگر در مواردی که از مبدأ حسی یا نزدیک به حس مانند ریاضیات برخاسته باشد. از همه مهم‌تر درباره‌ی اجتهاد که نقطه آغاز تنش او و اصولیون بود معتقد بود که اجتهاد و تفقه «بدعت» است و با تقلید و اجتهاد بسیار مخالف بود و در نقطه مقابل اجتهاد ایستاد. پیروان وی به تأسی از استرآبادی می‌گفتند مردم موظف به یادگیری زبان عربی هستند تا به متن روایات معصومین (ع) عمل کنند. درباره «اجماع» می‌گفت: اجماع دلیل شرعی برگرفته از اهل سنت است بنابراین نمی‌تواند حجیت داشته باشد و مجتهدین معصوم نیستند و تنها قول معصوم (ع) حجت است. مخلص کلام این که طرز فکر وی، پیروی مطلق از احادیث و روایات و نپذیرفتن روش‌های اجتهادی و اصولی و اعتقاد عمیق به حفظ دین خالص (همان دین زمان معصوم (ع)) بود که در حقیقت نوعی «سلفی‌گری» و بازگشت به گذشته است.



## ۸- نقد عدم اعتقاد شیخ محمدامین استرآبادی به ادله اربعه

اگر طبق نظر شیخ محمد امین بخواهیم تمام احادیث را قبول کنیم دچار مشکل خواهیم شد چون اخبار و احادیثی داریم که قابل اعتماد نیستند. اخبار و احادیث به ۴ دسته مهم تقسیم می شوند: اخبار صحیح، اخبار موثق، اخبار حسن و اخبار ضعیف. مثلا اخبار ضعیف، روایات و اخباری هستند که لااقل یک فرد یا افرادی که آن را نقل کرده اند انسان های درستی نبوده اند. نتیجه این می شود که اخباری که ما در دست داریم همه قابل اعتماد نیست. در حالی که شیخ محمد امین می گفت: «این کاری که علامه حلی کرد (دسته دسته کردن روایات)، عده ای از روایات ما را انداخته است. هر چه روایت داریم درست است اگر بگوییم روایتی ضعیف است، این توهینی است به امام صادق (ع)» و این درست نقطه مقابل قرآن است. درباره دیگر ادله نیز نقدهای فراوانی وجود دارد.

## ۹- پژوهشی در تفکرات محمدامین استرآبادی

تفکر شیخ محمد امین تأثیرات منفی بسیاری بر اذهان مردم، مکتب و حوزه های علمیه داشت که به برخی از این تأثیرات اشاره می کنیم: آسیب به فقه: توجه فراوان شیخ استرآبادی و پیروانش به حدیث و نگارش کتب حدیثی سبب آسیب دیدن جدی فقه شد و بعد از کتاب «جامع المقاصد» کار فقهی قوی در طول این مدت دیده نشد.

کنار نهادن عقل: راز تفکر استرآبادی، انسان را به آنجا وا می دارد که هر جا انسان از ادله چیزی نیافت به جای رجوع به عقل آن را تعطیل کند. با این طرز تفکر انسان از این نکته دور می شود که قرآن فطرت و عقل و دین با هم انسان را به سعادت می رساند نه هر کدام به تنهایی. عدم توجه به اصلاح جامعه: بی توجهی و بی تفاوتی نسبت به بحث های عقلی و اجتماعی که زمینه ساز رشد بشریت است. نگرش «واپس گرایانه» در برخورد با مفاهیم دینی: عقاید شیخ محمد امین سبب دور شدن از معرفت شناسی و پژوهش و مفاهیم شناسی در حوزه احادیث اهل بیت (ع) شد و این طرز تفکر جدا از حوزه علم الحدیث، خود را بر فقه نیز تحمیل نمود و در قلمروهای دیگر اندیشه و فرهنگ اسلامی نیز تأثیر گذاشت و سبب نگرش های واپس گرایانه شد.

رواج قشری گری و سطحی نگری: از لحاظ فردی نیز تفکرات اخباری گری سبب رواج قشری گری شد چرا که انسان را به سقوط در ژرفای مسائل ساده و سطحی برده و جلوی پویایی و تعقل و اجتهاد انسان ها را گرفت و باعث شد که فقط به امور و مسائل سطحی توجه شود. انسان فقط مامور به انجام تکلیف است: استرآبادی انسان را «ماشینی» برای انجام اعمال عبادی می دانست نه طرف صحبتی لایق در مقابل پروردگار.

توهین به علما: یکی از اشتباهات وی، زبان درازی نسبت به علمای پیشین بود. مثلا میرزا محمد اخباری که بی منطق ترین فرد نسبت به علما بود و از پیروان جدی مکتب اخباری گری بود به تاسی از اسلاف خود و مؤسس این مکتب، به علما توهین و زبان درازی بسیار کرد. وارد کردن آفتی به نام نیندیشیدن در حوزه دین: همانطور که می دانیم توجه به ظاهر موضوعی بدون تأمل در سایر جوانب آن و گرفتن نتیجه با اتکاء به این شیوه آفتی است که می تواند دامنگیر هر انسانی شود. اما خطرناک تر از آن ورود این گونه ایدئولوژی و طرز فکر در حوزه «دین» است. زیرا به محض ورود در دین از پشتوانه عظیم دین برخوردار گشته و سبب نابسامانی های فراوانی می گردد. چه بسا ظاهرگرایانی که به سبب خدمت به خداوند و دین او، بر اشتباهات ناشی از نگرش خود اصرار می ورزند و در این رهگذر آسیب های فراوانی در جامعه وارد می کنند. یکی از آشکارترین مصداق های این موضوع اخباریون هستند که تا حدود ۳۰۰ سال بر عرصه دین تاختند و اجازه اندیشیدن به مردم ندادند و به آن رنگ و بوی دینی بخشیدند.

جمودگری و مبارزه با استنباط فقهی: شیخ محمد امین استنباط فقهی را «بدعت» نامید و این سبب رواج تحجر و جمودگری شد.

## ۱۰- پژوهشی اجمالی در باب تشابه طرز فکر شیخ محمد امین با سنی های اهل حدیث

در جهان اسلام میان اهل سنت ۲ روش فقهی ایجاد شد: یکی شیوه فقهی اهل حدیث که صرفا به قرآن و سنت نبوی اتکا داشت و دیگری شیوه اهل قیاس که به راحتی از قرآن و سنت عبور کرده و سراغ عقل می رفت. «اهل حدیث» روش اهل قیاس را نوعی افراط در رجوع به



عقل و نوعی کوتاهی در اخذ حدیث می‌دانستند و متقابلاً اهل قیاس، اهل حدیث را به جمود و تحجر متهم می‌کردند. در فقه شیعه نیز حدیث‌گرایی با تفکر شیخ محمد امین استرآبادی شروع شد و تلاش‌های وی سبب شد اخباری شدن و حدیث‌گرایی علمای اصولی فراوانی گردید خاصه در عراق و ایران. شیخ محمد امین می‌گفت: «ما از خودمان حرفی نداریم، اهل تعبد و تسلیم هستیم. ما جز قال الباقر (ع) و قال الصادق (ع) سخنی نداریم و از خودمان حرفی نمی‌زنیم. حرف معصوم (ع) را می‌گوییم.» بنابراین اخباریون به مانند اهل حدیث به منقولات کلامی و ظواهر احادیث اکتفا کردند و در نقطه مقابل تفکر اصولی که تکیه بر کلام استدلالی دارند قرار می‌گیرند.<sup>۱</sup>

### ۱۱- مبارزه علما با تفکرات شیخ محمد امین

در مقابل تفکر شیخ محمد امین استرآبادی و گروه کثیر طرفداران وی که مدتها در اوج بودند اصولیون که از روش‌های استنباطی و اجتهادی کمک گرفته و تنها به ظواهر اخبار اکتفا و تکیه نمی‌کردند به مبارزه با شیخ محمد امین پرداختند و موفق شدند طرز فکر وی را که سال‌ها بر حوزه‌های فردی، اجتماعی و علمی سایه افکنده بود را تا حدود زیادی کنار زده و مرزبندی مشخصی را ارائه کنند. در قرن دوازدهم به همت آیت الله وحید بهبهانی (ره) بار دیگر توجه به عقل در نظام فکری و فقهی شیعه رونق گرفت و اخباریون هیبت خود را از دست دادند و هرچند که منطقه نفوذ آنان محدود شد اما این جریان به طور کامل از بین نرفت ولی ماحصل زحمات آیت الله بهبهانی و شاگردانش این شد که علمای اخباری به کنجی خزیدند و دیگر میدان دار نبودند. آیت الله بهبهانی در بهبهان به مبارزه علمی با آنان پرداخت و زمینه شکست آنان را فراهم کرد. وی در کربلا نیز که از مراکز اخباریون بود وارد شد و از «شیخ یوسف بحرانی» که اخباری معتدلی بود خواست تا منبرش را در اختیار وی قرار دهد که مرحوم «ماقانی» در کتاب «تنقیح المقال» می‌نویسد: «شیخ یوسف تقاضای وحید را پذیرفت ... وحید سه روز به درس و بحث پرداخت و در نتیجه دو ثلث شاگردان شیخ یوسف را به مذهب اصولی برگردانید.»

### ۱۲- اخباری‌گری نوین و یا در حال شکل‌گیری

پیش از ورود به بحث بهتر است ابتدا ویژگی‌های جهان معاصر برای مسلمانان به خصوص شیعیان بررسی شود و سپس از نشانه‌های اخباری‌گری نوین سخن به میان آید. این ویژگی‌ها عبارتند از:

- ۱) یکسان نبودن مواجهه دین‌داران با تضاد سنت و مدرنیته: زیرا عده‌ای به سنت نزدیک ترند عده‌ای به مدرنیته.
- ۲) هویت دینی مردم: با وجود مشکلات فراوان و افراط‌ها، مردم از اسلام دست نکشیده و با وجود برخی بی‌اعتمادی‌ها، دست از دین برنمی‌دارند.
- ۳) فاصله میان نخبگان دینی با عامه مردم: خواسته یا ناخواسته میان این دو گروه فاصله‌هایی ایجاد شده است.
- ۴) دادن وجه شرعی به امور غیر شرعی: داعیه اندیشمندان نوظهور که عقایدی درباره بانکداری اسلامی یا موسیقی داشته‌اند نشأت گرفته از همین دیدگاه است.
- ۵) سکولاریزم دینی: اندیشه‌ای برآمده از دین برای مدیریت غیردینی جامعه
- ۶) زنده ولی بی‌رمق بودن اخباری‌گری در سده معاصر: فریادهای شهید مطهری (ره) در نفی قشری‌گری و سخنان حضرت امام خمینی (ره) در منشور روحانیت مبین این مساله است.

به هر حال در فضایی که این ۶ ویژگی و پیش‌فرض به چشم می‌خورد حرکتی از بیرون فقه آغاز شده که می‌توان آن را «اخباری‌گری نوین» نام نهاد که روندی رو به رشد داشته و ممکن است طی دهه‌های آینده سراسر حوزه‌های فکری و اندیشه‌ای را در برگیرد و این اخباری‌گری نوین، نشانه‌هایی دارد.

### ۱۳- نشانه‌های اخباری‌گری نوین





### ۱۳-۱- ظاهرگرایی:

از مظاهر نواخباری گری، ظاهرگرایی در اندازه گسترده است، یعنی توجه به ظواهر دین به جای جوهر و مفهوم دین مانند برخی مداحی های امروز که به جای توجه به اخلاق و اندیشه های روحانی ائمه اطهار (ع) ظاهر و جسم آنها مورد توجه قرار گرفته است.

### ۱۳-۲- حمله شدید به اهل سنت و طرح مباحث تکراری

این مباحث گام چندانی در مسیر دفاع از مکتب الهی اهل بیت (ع) برنداشته است و نتیجه آن فقط زنده کردن اختلافات شیعه و سنی است و این با دیدگاه و منویات امام راحل عظیم الشان و رهبری فرزانه انقلاب (مدظله العالی) که همگان را به وحدت شیعه و سنی و درک شرایط خطیر کنونی دعوت می نمایند در تضاد بود و بی فایده و مردود است.

راه حل: ذکر خصایل ائمه اطهار (ع) و راهکارهایی که اهل بیت (ع) برای نجات و رستگاری و پیشرفت بشر در همه دوران ها بیان فرموده اند برتر از ذکر مباحث تکراری و دامن زدن به اختلافات است.

۳- نفی کامل تمدن غرب به بهانه خالص نگاه داشتن دین:

دفاع از تمدن انسان محور یا دنیامحور غرب امری بس اشتباه است و به معنای از دست دادن هویت تمدنی همه مسلمانان است ولی نفی کامل این تمدن یقیناً اشتباه می باشد.

۴- مرجعیت یافتن فکری کسانی که صلاحیت فکری ندارند مانند آنچه امروز در دیدگاه های وهابیت عربستان و تروریست ها دیده می شود.

۵- رویا پردازی: صرف نظر از رویاهای صادقانه اولیای خدا، این که هر خوابی حجیت داشته باشد و برای پیشبرد بعضی امور آن خواب به امام معصوم (ع) ربط داده شود، امری نادرست است که متأسفانه در حال رواج است راه مبارزه با آن فهم درست از مفهوم رویا می باشد و این همان توجه به ظواهر و قشر دین است کاری که شیخ محمد استرآبادی آن را پایه نهاد.

### ۱۳-۳- اخباریون شکل گرفته

همانطور که پیش از این ذکر شد اخباری گری نوعی «سلفی گری» و بازگشت به گذشته است از جهتی که اهل سنت نیز سلفی گری را جنبشی عمومی برای بازگشت به سنت و سلف صالح می دانند و احیای آن را دنبال می کنند. این تفکر از «اخوان المسلمین مصر» تا «وهابیت تندروی عربستان» و «طالبان» و «داعش» را شامل می شود. البته در این میان نباید از نقش دول غربی و ضد اسلامی غافل شد که با صرف هزینه های هنگفت در ابعاد رسانه ای، فرهنگی و ضد دینی و نظامی و تسلیحاتی سعی در ایجاد تفرقه و لکه دار کردن اسلام به عنوان دینی رحمانی و الهی دارند. دکتر عماد افروغ استاد دانشگاه درباره نقش غرب به ویژه آمریکا در برآمدن اخباریون نوین و گروه های تروریستی می گوید: «آمریکا سالها در قبال جهان اسلام موضع واحد داشته و همواره سعی کرده ابتدا تفرقه انداخته و سپس خود را به عنوان منجی معرفی کند. آمریکا خود منشا درگیری است و هم می خواهد به عنوان ناجی وارد شود و این طرح فقط در قبال اسلام نیست. در موضوع بالکان هم همین روند را طی کرده است و حضور نمایشی برای حل موضوعی که خود آن را ایجاد کرد. متأسفانه بعضاً بازیگران منطقه ای نیز به جهت ساده انگاری و عدم درک درست شرایط باعث موفقیت نقشه آمریکا می شوند...». ویلیام شاوکراس، رئیس کمیسیون خبری انگلیس به دیوید کامرون نخست وزیر برتانیای عواقب کمک به گروه های تروریستی را گوشزد کرده و افراط گرایی اسلامی را «مهلك ترین» تهدید برای انگلستان دانسته است و این مشکل را در حال رشد می داند و از کامرون خواسته که به عنوان تهدید جدی و شایع به آن بنگرد.

### ۱۳-۴- اخباری گری فرهنگی



جامعه امروز ما دچار پدیده‌ای شده است که دامان جمعی از نویسندگان و پژوهشگران را گرفته و آن اخباری‌گری فرهنگی است. عده‌ای با آسان‌گیری در برخورد با احادیث که یکی از شاخصه‌های اخباری‌گری است. معارفی سطحی و کم‌مایه تولید نموده و نام آن را «فرهنگ سازی اسلامی» می‌گذارند که نادرست است.

بسیار شگفت‌آور است که برخی اندیشمندان ما نیز دچار اخباری‌گری فرهنگی شده‌اند و به جای آنکه معارف استنباطی و فرآوری شده که محصول اجتهاد است را در دست مردم قرار دهند. مواد خام را در اختیار مخاطب عمومی قرار داد و آن را «سبک زندگی اسلامی» نام می‌نهند. شایان ذکر است که یک فقیه هیچگاه به خود اجازه نمی‌دهد که تنها اصل روایات فقهی را برای مردم بازگو کند بلکه محصول اجتهاد و تلاش علمی و موشکافانه خود در طی سال‌ها را در قالب احکام بیان می‌نماید.

#### ۱۴- نتیجه‌گیری

با توجه به مطالب گردآوری و ذکر شده می‌توان به این نتیجه رسید که با قشری‌گری و ظاهرینی و واپس‌گرایی نسبت به دین و کتاب خدا و سیره معصومین (ع) نمی‌توان از منابع اربعه، فرهنگ اصیل اسلامی و مسایل و رهنمودهای مورد نیاز بشر را استخراج کرد بلکه حتماً نیاز به اجتهاد و استنباط و درک درست دین می‌باشد و به غیر از معصومین (ع) افرادی عالم نیز هستند که بتوان رمزگشای اخبار و احادیث و روایات و قرآن باشند و این کار با حضور عقل و اجتهاد امکان‌پذیر است و اخباری‌گری چاره‌کار نیست چرا که اخباری‌گری، فقط و فقط بازخوانی ظواهر احادیث است نه رسیدن به کُنه آن. در ضمن نکته مهم دیگر این که با شکل‌گیری اخباری‌گیری‌های نوین، نوعی سطحی‌نگری تازه وارد دنیای امروز شده که گریبانگیر اسلام و مردم آن شده و اثرات بسیار زیانباری به جای گذاشته است که تلاش بیشتر عالمان و مردم را برای مبارزه می‌طلبد. به امید درک درست دین و احیای تفکر ناب اسلامی و فرهنگی

## References



1. The Holy Quran
2. Imam Khomeini, S. (1992) Sahifeh-ye Noor Volume 6, Tehran, Office for the Publication of the Works of Imam Khomeini (RA). **[In Persian]**
3. Baharani, S.(1985) Al-Hada'eq Al-Nazira fi Ahkam Al-At'rah Al-Tahirah, Beirut, Lebanon, , translated by Mohammad Taqi Irvani. **[In Persian]**
4. Davani, A, A,(2007) Tehran, Amir Kabir Publications. **[In Persian]**
5. Dadmarzi, SM.(2001). Tahrir al-Rawdah fi Sharh al-Lum'ah al-Dimashqiyyah, Qom. **[In Persian]**
6. Sadr al-Muta'allihin, A.(2010). Tehran, Fourth Edition. **[In Persian]**
7. Tal'qani Isfahani, H.(1983). Tehran, Rahnamoun Publications. **[In Persian]**
8. Motahhari , M.(1983). Adl-e-Ilahi (Divine Justice), Tehran, Sadra Publications. **[In Persian]**
9. Motahhari , M.(1994).Islam and the Demands of Our Time, Tehran, Sadra Publications,Ninth Edition. **[In Persian]**
- 10 Mohammadi, M.(2002). Encyclopedia of Imam Ali ibn Abi Talib (AS) in the Book and Sunnah and History. Volume 8, Qom, **[In Persian]**
11. Elahi Khansari, A.(2004) Principled and News-Oriented Thinking in Confronting Lifestyle, Mashhad. **[In Persian]**
12. Mohaddi , M. (1999)Dictionary of Islamic Sects, Tehran, Baz Publications, First Edition. **[In Persian]**